

ORIGINAL ARTICLE / ORİJİNAL MAKALE

Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Afete Müdahale Öz Yeterliliğinin Değerlendirilmesi

Assessment of Undergraduate Nursing Students' Self-Efficiency in Disaster Response

 Ayşe Yıldız Keskin¹  Handan Alan²

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

² Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Geliş Tarihi: 21.02.2022, **Kabul Tarihi:** 17.05.2023

Öz

Giriş: Hemşireler afetlerde önemli rollere sahiptir. Hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz-yeterlilik durumlarının değerlendirilmesi önemlidir.

Amaç: Bu araştırma, hemşirelik lisans öğrencilerinin afete müdahale öz yeterliliklerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan bu araştırmanın evrenini, iki hemşirelik fakültesinde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturmaktadır (N=972). Araştırmanın örneklemine ise araştırmaya katılmayı kabul eden 387 öğrenci alındı. Veriler, "Kişisel Bilgi Formu" ve "Afete Müdahale Öz Yeterlilik Ölçeği" ile toplandı.

Bulgular: Çalışmamızda Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Ölçeği toplam puan ortalaması 3.23 ± 0.79 olarak bulundu. Çalışmaya katılan öğrencilerden afetle ilgili ders alan, aldıkları dersin 3 saat ve üzeri olduğunu ve okulda afet planı olduğunu bildirenlerin ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek bulundu.

Sonuç: Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz yeterliliklerinin orta seviyede olduğu ve afete müdahale öz yeterlilikleri ile bazı kişisel özellikleri ve afete yönelik eğitim durumları arasında ilişki olduğu belirlendi. Jeolojik koşullar göz önüne alındığında afetle karşılaşma riski yüksek bir ülke olan Türkiye'de üniversite düzeyindeki hemşirelik eğitiminde afet durumlarına yönelik teorik veya uygulamalı eğitimlerin zorunlu olması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Hemşirelik, Öğrenci, Öz -Yeterlilik.

Sorumlu Yazar: Ayşe YILDIZ KESKİN, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye. **Email:** ayseyildiz87@hotmail.com, **Telefon:** +90 543 203 84 96.

Nasıl Atıf Yapılmalı: Keskin AY, Alan H. Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Afete Müdahale Öz Yeterliliğinin Değerlendirilmesi. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2023;16(3): 329-339.

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.



Journal of Nursing Effect 2021 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: Nurses have important roles in disasters. It is important to evaluate the disaster response self-efficacy of nursing students.

Objectives: This research was conducted to evaluate the self-efficacy of nursing undergraduate students in disaster response.

Methods: The population of this descriptive study consists of 3rd and 4th year nursing students studying in two nursing faculties (N=972). The sample of the study included 387 students who agreed to participate in the study. Personal information form and Disaster Response Self-Efficacy Scale were used to collect data.

Results: In our study, the total score average of the Disaster Response Self-Efficacy Scale was found to be 3.23 ± 0.79 . The scale scores of the students who participated in the study who took disaster-related courses, who reported that the course they took were 3 hours or more, and that they had a disaster plan at school, were found to be statistically significantly higher.

Conclusion: In this study, it was determined that the disaster response self-efficacy of nursing students was moderate and there was a relationship between disaster response self-efficacy and some personal characteristics and disaster-related education levels. Considering the geological conditions, it is important that theoretical or practical training on disaster situations is compulsory in nursing education at university level in Turkey, which is a country with a high risk of encountering disasters.

Keywords: Disaster, Nursing, Student, Self-Efficacy.

GİRİŞ

Afetler bireyleri, aileleri ve toplumları etkiler, ölümlere ve sakatlıklara neden olur ve dünya genelinde halk sağlığını ciddi şekilde tehdit eder (Huh ve Kang, 2019). Dünyada meydana gelen afetler son on yılda artış göstermiş, 410 binden fazla insanın hayatına mal olmuş ve 1,7 milyar insanı etkilemiştir (IFRC, 2020). Sıklıkla meydana gelen bu afetlerde, sağlık iş gücünün en büyük bölümünü oluşturan hemşirelerin de hazırlıklı olmaları önemli bir unsurdur. Bir afet durumunda hemşireler, diğer profesyonellerle işbirliği içinde mevcut kaynakları kullanarak hastaların bakım ihtiyaçlarını değerlendirebilmeli ve karşılayabilmelidirler. Afet öncesi, sırası ve sonrasında hemşirelik faaliyetlerini yürütebilmek için hemşirelerin afet hemşireliğinin temel yetkinliklerini lisans eğitiminde geliştirmeleri gerekmektedir.

Hemşirelik lisans eğitiminin kritik bir bileşeni de afete hazırlıktır. Hemşirelik öğrencilerinin mezun olduktan sonra afetlerdeki rollerini başarılı bir şekilde yerine getirebilmeleri için yeterli eğitim almış olmaları gerekmektedir (Champan ve Arbon, 2008). Araştırmalar, daha yüksek bilgi düzeyine sahip sağlık çalışanlarının afet durumlarına yanıt verme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Tzeng vd., 2016; Jonson, Pettersson, Rybing, Nilsson ve Prytz, 2017). Günümüzde hemşirelerin afetlere hazırlıklı olmaları küresel bir ihtiyaçtır (Siemon, Hackwith ve Monson, 2019). Hemşireler, afetlere müdahale edebilmek için yeterli eğitim, bilgi ve deneyime sahip olmalıdırlar (Labrague vd., 2018; Sonneborn, Miller, Head ve Cross, 2018; Wang vd., 2020). Bu ihtiyaca rağmen, araştırma bulguları, hemşirelerin lisans müfredatında afet eğitimi içeriğinin yeterince yer almaması nedeniyle

afet olayları sırasındaki rolleri konusunda kendilerini hazırlıksız hissettiklerini ve sınırlı bilgiye sahip olduklarını göstermektedir (Geale ve Duffield, 2015).

Dünya’da ve Türkiye’de afet hemşireliği eğitimi kapsamlı olarak incelendiğinde birçok ülkede afet hemşireliği eğitimleri hemşirelik lisans müfredatlarına dahil edilmiş olup bu alanda yüksek lisans ve doktora programları da açılarak afet hemşireliği özel dal hemşireliği olarak kabul edilmiştir. Japonya’da 2006 yılında Hyogo Üniversitesi’nde lisans ve lisansüstü düzeyde dersler ve hemşireler için sürekli eğitim kursları açılmıştır (Yamamoto, 2013). Lisans ve yüksek lisans eğitimlerinin yanında özellikle 2011 Tōhoku depremi ve tsunamisi sonrasında Dünya Afet Hemşireliği Derneği ve Japon Felaket Derneği, Kochi Üniversitesi, Hyogo Üniversitesi, Chiba Üniversitesi ve Tokyo Üniversitesi (Tıp ve Diş Hekimliği)’nin hemşire, profesör ve bölüm başkanları ile afet hemşireliğinde afet yanıtı konusunda küresel hemşire liderlerini eğitmek amacıyla birinci sınıf bir doktora programı başlatmıştır (Rauch, 2013).

Amerika Birleşik Devletleri’nde; 1970’lerin başlarında hemşirelik eğitim müfredatına afet hemşireliği konuları dahil edilmiş ve o tarihlerde hemşirelik öğrencilerine afetler ve hemşirelerin rolü hakkında temel bilgilerin aktarıldığı sınırlı bir içerikle eğitim verilmiştir (WHO, 2009). Rochester Üniversitesi, hemşireleri afet müdahalesi ve acil duruma hazırlık konusunda liderler olarak eğitmek için bir yüksek lisans programı oluşturan ilk hemşirelik okuludur. Sağlık tesislerinde acil müdahale ve afet yönetiminde hemşire liderlerinin hazırlanmasına yönelik bir başka kuruluş 2005 de bu alanda iki yüksek lisans programı açan Johns Hopkins Üniversitesi (JHU) Hemşirelik Okuludur. İngiltere, Galler’deki Glamorgan Üniversitesi,

Finlandiya’daki HAMK Üniversitesi ile işbirliği içinde afetlerde sağlık hizmetlerine yönelik bir yüksek lisans eğitime sahiptir. Çin’deki Hong Kong Polytechnic Üniversitesi, 2011 yılında Sichuan Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu ile birlikte afet hemşireliği üzerine ortak bir doktora programı başlatmıştır. İtalya’daki Roma-La Spianza Üniversitesi, uluslararası afet yönetiminde master seviyesinde bir programa sahiptir. Ayrıca üniversitelerdeki hemşirelik okulları, lisans düzeyinde afet hemşireliği eğitime başlamıştır (Yamamoto, 2013). Afet hemşireliği Türkiye gibi afet riski yüksek ülkeler olan Japonya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin, İngiltere ve İtalya gibi birçok ülkede hemşireliğin ayrı bir uzmanlık alanı olarak özelleşmiştir. Ancak Türkiye’de afet hemşireliği dalında yüksek lisans ya da doktora düzeyinde uzmanlık eğitimi veren program bulunmamaktadır. Lisans düzeyinde afet hemşireliğine yönelik eğitimler ise genellikle Acil Hemşireliği ve Halk Sağlığı Hemşireliği, daha az oranda da diğer hemşirelik alanlarının konuları içinde müfredatta yer almaktadır (Erdoğan, 2018).

Hemşirelik hem akademik disiplin hem de uygulamalı bir meslek olduğundan, eğitimciler lisans eğitimi alan hemşirelik öğrencilerine sınıflarda öğrenilen bilgileri gerçek klinik uygulamaya nasıl aktarabileceklerini öğretmelidirler (Henderson vd., 2018). Yapılan bir çalışmada öğrenci hemşireler, afetlere müdahale için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmadıklarını ve afet yönetimi konusunda eğitim almanın bilgi ve becerilerini geliştireceğini ve inançlarını artıracığını bildirmişlerdir (Grimes, Sparke, Rouen ve West, 2020). Ayrıca hemşirelik öğrencileri afetler sırasında profesyonel hemşirelere yardımcı olmak için görevlendirilebilir, bu nedenle afet hemşireliği hakkında temel bilgilere sahip olmalıdırlar

(Cusack, Arbon ve Ranse, 2010; Usher ve Mayner, 2011).

Bu çalışma afet durumlarında etkin müdahale ve etkili hizmet verebilmek için hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz yeterliliklerini değerlendirmek amacıyla planlandı. Türkiye’de hemşirelik öğrencileri ile sınırlı sayıda çalışılan bir konu olması sebebiyle ulusal literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Soruları

Hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz-yeterlilik durumları nasıldır?

Hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz-yeterlilik durumlarını etkileyen faktörler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Çalışmamız tanımlayıcı tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma 20.05.2021-31.10.2021 tarihleri arasında, Mersin ve İzmir’deki iki hemşirelik fakültesinde gerçekleştirilmiştir

Araştırmanın Evren Örnekleme

Araştırmanın evrenini ilgili üniversitelerde öğrenim 3. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturdu (n = 972). Üniversitelerin hemşirelik lisans dersleri müfredatın da afete ilişkin derslerin bu sınıflarda verildiği tespit edilmiş olup bu sınıflar örnekleme alınmıştır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeden çalışmaya katılmayı kabul edip veri toplama formunu eksiksiz dolduran 387 öğrenciden veri toplandı. Evrene ulaşma oranı % 39.8’dir.

Veri Toplama Araçları- Geçerlik ve Güvenirlik Bilgileri

Araştırmacılar tarafından hazırlanan online veri toplama aracı öğrencilerin yer aldığı whatsapp gruplarında paylaşıldı. Online veri

toplama aracının ilk sayfasında bilgilendirilmiş gönüllü onam formu yer almaktaydı. Çalışmaya katılmayı kabul edenler formu okuyup gönüllü olarak katıldıklarını onayladıktan sonra, veri toplama aracının diğer sayfalarına geçebildiler. Veri toplama aracının ikinci sayfasında tanıtıcı bilgi formu, üçüncü sayfasında “Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Ölçeği (AMÖYÖ)” yer aldı.

Kişisel bilgi formu

Araştırma kapsamına alınan hemşirelik öğrencilerinin kişisel bilgilerini (yaş, cinsiyet ve sınıf) ve afet deneyimi ile afetle ilgili eğitim alma durumlarını sorgulamaya yönelik (Covid-19 salgını hariç başka bir doğal afetle karşılaşma durumu, eğitimi süresince afetle ilgili ders alma durumu, alınan dersin içeriği, dersin haftalık saati, okulda afet planı olup olmaması, afete karşı kendini daha hazır hissetmek için hangi eğitimleri almak istediği) on sorudan oluşmaktadır .

Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Ölçeği (AMÖYÖ) /“The Disaster Response Self-Efficacy Scale (DRSES)”

Hong-Yan Li ve arkadaşları tarafından (Li, Bi ve Zhong, 2017) tarafından geliştirilen ölçek Koca ve arkadaşları tarafından (2018) Türkçeye uyarlanmıştır (Koca, Çağan ve Türe, 2020). Toplam 19 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşan ölçek “1 = Kendime hiç güvenim yok” ile “5 = Kendime güvenim tam” arasında 5’li likert tipi ile puanlanmaktadır. Yüksek puan afet müdahale öz-yeterliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin ortalama puanları yüksek (3.68–5.00), orta (2.34–3.67) ve düşük (1.00–2.33) şeklinde sınıflandırılmaktadır (Li, Bi ve Zhong, 2017). Ölçeğin tamamının cronbach alfa kat sayısı 0.96 olarak belirlenmiştir. Üç boyut için cronbach alfa değerleri Yerinde Kurtarma Yetkinliği = .93, Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliği = .93 ve Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği = .93 olarak

raporlanmıştır (Koca, Çağan ve Türe, 2020). Bu çalışmada ölçeğin tamamının cronbach alfa kat sayısı .96, alt boyutların cronbach alfa değerleri Yerinde Kurtarma Yetkinliği = .94, Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliği = .92 ve Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği = .91 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 21.0 programı kullanıldı. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri, afet deneyimleri ile ölçekten elde ettikleri skorun belirlenmesinde tanımlayıcı analizler (sayı, yüzde, en düşük-en yüksek ve ortalama değerler ile standart sapma), ölçekten elde edilen skorların güvenilirliğinin belirlenmesinde iç tutarlık analizi (Cronbachs' Alpha coefficient) kullanıldı.

Araştırmanın bağımlı değişkeni hemşirelik lisans öğrencilerinin afete müdahale öz yeterliliği iken, bağımsız değişkenleri arasında hemşirelik lisans öğrencilerinin yaş, cinsiyet, sınıf ve afet deneyimi ve afetle ilgili eğitim alma durumları gibi özellikler yer almıştır. Bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde öncelikle normal dağılıma uygunluğa Kolmogorow-Smirnov testi ile bakılarak parametrik (independent sample t test, One Way ANOVA) ya da non-parametrik (Kruskal Wallis) analizler ile post hoc (Tukey HSD ve Bonferroni düzeltilmeli Mann Whitney U) karşılaştırma analizleri kullanıldı. Veriler %95 güven aralığında, $p < .05$ anlamlılık düzeyinde analiz edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın etik uygunluğu için bir üniversitenin klinik araştırmalar etik kurulundan etik kurul izni (Tarih:18/05/2021 Karar No:2021/375) ve araştırmanın yürütüldüğü okullardan da kurum izinleri (26.05.2021 tarih E-28339410-605.01-1656457sayılı; 08.06.2021 tarih Karar no:199) alındı. Araştırmada kullanılan ölçeği

Türkçe'ye uyarlayan yazarlardan e-posta yoluyla izin alındı. Online veri toplama aracının ilk sayfasında araştırmanın amacı, kapsamı ve etik konular ile ilgili gerekli bilgilendirmeler yapılarak katılımcıların onayı alındı. Bu çalışma, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun 3.sınıf (% 54.8), ve kadın (% 66.1) olduğu belirlendi. Öğrencilerin afetle karşılaşmadığı (% 63), afetle ilgili ders aldığı (% 66.9), alınan dersin teorik (% 80.7) ve haftada 2 saat (% 81.1) olduğu saptandı. Öğrencilerin çoğunluğu okulda afet planı olup olmadığını bilmediklerini (% 71.1) belirtti (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özellikleri, Afet ve Afet Eğitimine Yönelik Soruların Dağılımı (n:387)

Değişkenler		n	%
Sınıf	3. sınıf	212	54.8
	4. sınıf	175	45.2
Cinsiyet	Kadın	256	66.1
	Erkek	131	33.9
Afetle karşılaşma durumu	Evet	143	37.0
	Hayır	244	63.0
Afetle ilgili ders alma	Evet	259	66.9
	Hayır	128	33.1
Dersin türü (n:259)	Teorik	209	80.7
	Teorik + Uygulama	50	19.3
Dersin saati (n:259)	≤ 2 saat	210	81.1
	≥ 3 saat	49	18.9
Okulda afet planı olma	Evet	87	22.5
	Hayır	25	6.5
	Bilmiyorum	275	71.1

Katılımcıların çoğunluğu ihtiyaç duydukları eğitim konularında ilk üç sırada ilkyardım (% 83.2), temel yaşam (% 72.1) ve sahada triaj (% 69) konularını belirttiler (Tablo 2).

Tablo 2. İhtiyaç Duyulan Eğitim Konuları

	Evet		Hayır	
	(n)	%	(n)	%
İlk yardım	322	83.2	65	16.8
Sahada triaj	267	69.0	120	31.0
Temel yaşam	279	72.1	108	27.9
Kardiyovasküler	220	56.8	167	43.2
Enfeksiyon	158	40.8	229	59.2
Çoklu travma	258	66.7	129	33.3
Post travma	197	50.9	190	49.1
Eğitim ihtiyacım yok	25	6.5	362	93.5

Katılımcıların, AMÖYÖ' i toplam puan ortalamasının 3.23 ± 0.79 olduğu; alt boyutlar incelendiğinde en yüksek puan ortalamasının "Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliliği" alt boyutundan (3.79 ± 0.89), en düşük puan ortalamasını ise "Yerinde kurtarma yetkinliği" alt boyutundan (3.03 ± 0.85) aldığı belirlendi (Tablo 3).

Tablo 3. AMÖYÖ Toplam ve Alt Boyut Analizleri

Ölçek boyutları	Cronbach alpha	Madde sayısı	Ort.(sd)
Ölçek toplamı	.96	19	3.23 (.79)
Yerinde kurtarma yetkinliği	.94	11	3.03 (.85)
Afette psikolojik hemşirelik yeterliliği	.92	4	3.20 (.94)
Afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği	.91	4	3.79 (.89)

Tablo 4'te görüldüğü gibi afetle ilgili ders alma, dersin saati ve okulda afet planı olma durumu toplam puanı ve bazı alt boyut puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < .05$).

Afetle ilgili ders alma durumları incelendiğinde ölçek toplam puanı ile yerinde kurtarma yetkinliği, afette psikolojik hemşirelik yeterliliği alt boyutlarında anlamlı fark olduğu bulundu ($p < .05$). Afetle ilgili ders alanların puan ortalamaları yüksekti.

Alınan bu afet dersinin saatleri karşılaştırıldığında toplam puan ve yerinde kurtarma yetkinliği alt boyutunda anlamlı fark bulundu ($p < .05$). 3 saat ve üzeri saat ders alanların puan ortalamaları daha yüksek bulundu.

Okulda afet planı olup olmama durumu sorgulandığında ölçek toplam puanı ile tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p < .05$). Ölçek toplamı, yerinde kurtarma yetkinliği ve afette psikolojik hemşirelik yeterliliği alt boyutlarında okulda afet planı var diyenlerin puan ortalaması yok diyen ve bilmiyorum diyenlerden daha yüksek bulundu. Afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyutunda ise okulda afet planı yok diyenlerin puan ortalaması var diyen ve bilmiyorum diyenlerden anlamlı olarak düşük bulundu.

Tablo 4. Öğrencilerin AMÖYÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Çeşitli Değişkenlerle Karşılaştırılması (n: 387)

DEĞİŞKENLER		Ölçek toplamı	Yerinde kurtarma yetkinliği	Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliği	Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği
Sınıf	3. sınıf	3.20 ± 0.73	2.97 ± 0.80	3.20 ± 0.90	3.85 ± 0.84
	4. sınıf	3.26 ± 0.86	3.11 ± 0.91	3.21 ± 0.99	3.72 ± 0.95
<i>Test ve anlamlılık</i>		t = 19.606	t = 20.580	t = 18.750	t = 17.566
		p = .335	p = .064	p = .854	p = .366
Cinsiyet	Kadın	3.19 ± 0.79	2.96 ± 0.85	3.21 ± 0.94	3.82 ± 0.89
	Erkek	3.29 ± 0.79	3.16 ± 0.83	3.19 ± 0.94	3.74 ± 0.90
<i>Test ve anlamlılık</i>		t = 18.299	t = 19.203	t = 17.097	t = 15.803
		p = .141	p = 0.19	p = .750	p = .351
Afete karşılaşma durumu	Evet	3.32 ± .80	3.11 ± 0.87	3.32 ± 0.95	3.88 ± 0.92
	Hayır	3.18 ± .79	2.99 ± .84	3.13 ± 0.93	3.73 ± 0.88
<i>Test ve anlamlılık</i>		t = 15.729	t = 16.408	t = 15.478	t = 15.473
		p = .106	p = .328	p = .062	p = .062
Afete ilgili ders alma	Evet	3.33 ± .79	3.16 ± .83	3.30 ± .93	3.82 ± .89
	Hayır	3.03 ± .76	2.78 ± .85	3.00 ± .93	3.73 ± .89
<i>Test ve anlamlılık</i>		t = 12.623	t = 12.165	t = 12.938	t = 15.547
		p < .001***	p < .001***	p < .001***	p = .317
Dersin türü (n:259)	Teorik	3.30 ± .80	3.11 ± .83	3.30 ± .93	3.81 ± .93
	Teorik + Uygulama	3.45 ± .72	3.34 ± .77	3.33 ± .95	3.88 ± .75
<i>Test ve anlamlılık</i>		t = 5.852	t = 6.088	t = 5.420	t = 5.243
		p = .187	p = .069	p = .678	p = .969
Dersin saati (n:259)	≤ 2 saat	3.27 ± .78	3.08 ± .82	3.26 ± .93	3.81 ± .87
	≥ 3 saat	3.60 ± .78	3.50 ± .82	3.52 ± .93	3.98 ± .89
<i>Test ve anlamlılık</i>		t = 6.059	t = 6.305	t = 5.646	t = 5.403
		p = .007**	p < .001***	p = .070	p = .203
Okulda afet planı olma	Evet ^a	3.50 ± .79	3.33 ± .84	3.51 ± .93	3.95 ± .86
	Hayır ^b	2.79 ± .92	2.67 ± 1.00	2.82 ± .95	3.08 ± .89
	Bilmiyorum ^c	3.18 ± .76	2.97 ± .81	3.14 ± .92	3.80 ± .88
<i>Test ve anlamlılık</i>		F = 15.990	F = 15.040	F = 12.382	F = 13.428
		p < .001***	p < .001***	p = .002**	p < .001***
		a > b, c	a > b, c	a > b, c	b < a, c

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

F: Tek yönlü varyans analizi, t: Bağımsız gruplarda t-testi

“a,b,c= Bonferroni düzeltilmeli Mann-Whitney U testi”

TARTIŞMA

Günümüzde afet hemşireliği lisansüstü hemşirelik eğitiminde giderek daha fazla yer almaktadır. Hemşirelik lisans öğrencilerinin afet eğitimi, uzmanlaşmış afet hemşirelerinin eğitiminden farklıdır, ancak hepsinin afetlere müdahale edebilecek yeterliliklere sahip olması gerekir (Adams, Canclini ve Frable, 2015). Çalışma kapsamında hemşirelik lisans öğrencilerinin afete müdahale öz- yeterlilikleri ve etkileyen faktörler incelendi.

Çalışmamızda afete yönelik eğitimlerde en çok ihtiyaç duyulan konuların % 83.2'sinin İlk Yardım, % 72.1'sinin temel yaşam, % 69'unun sahada triaj, % 66.7'sinin çoklu travma olduğu tespit edilmiştir. Taş, Çakır ve Kadioğlu'nun (2020) hemşirelerle yaptığı çalışmada eğitim konusunda en çok ilk yardım (%19.4), çoklu travmaya müdahale (%17.8), temel yaşam desteği (%17.2) ve sahada triaj (13.9) alanlarında eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir, Labrague ve ark. (2016) yaptıkları çalışmada hemşirelerin ilk yardım (%46.4), saha triyajı (%25.2) ve temel kardiyovasküler yaşam desteği (%33.5) konularında eğitim programlarının afetlere hazırlıklı olma açısından önemli olduğunu belirttiklerini bildirmişlerdir (Taş, Çakır ve Kadioğlu, 2020; Labrague vd., 2016). Bu çalışmada öğrencilerin en çok ihtiyaç duyduğu eğitim başlıkları hemşirelerle yapılan çalışmalarla uyumlu bulundu.

Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz-yeterliliklerinin toplam puan ortalaması 3.23 ile orta düzeyde bulundu. Ölçeğin ülkemizdeki Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda da ortalama puan 3.29 ile orta düzeyde olduğu bildirilmiştir (Koca vd., 2020). Yine hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada AMÖYÖ toplam puan ortalaması 3.42 ile araştırma sonuçları ile benzerdir (Bülbül, 2021).

Bu çalışmada öğrencilerin % 63'ü afete karşılaşmadığını, % 66.9'u afete ilgili ders aldığını ve alınan dersin % 80.7'sinin teorik olduğu belirlendi. Hisar ve Yurdakul'un (2015) hemşirelik öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin % 73'ünün daha önceden afet yaşamadığı, % 24.6'sının afet ve acil durumlara yönelik sağlık eğitimi aldığı ve bunlardan da %21,1'inin bu eğitimi okulda aldığı bulunmuştur, Avcı, Kaplan ve Ortabağ'ın (2020) yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinin %73.1'i herhangi bir afet yaşamadığını, % 60.8'i afet hakkında eğitim aldıklarını belirtmiştir, Bülbül'ün (2021) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada %91.8'inin afete maruz kalmadığı, % 34.7'sinin afete ilgili ders aldığı bulunmuştur (Hisar ve Yurdakul, 2015; Avcı vd., 2020; Bülbül, 2021). Bu araştırmalar arasında daha önceden afeti yaşama bakımından ve afete ilgili eğitim alma durumları hakkında benzerlik görülmektedir. Fakat ülkemizde hemşirelik lisans eğitiminde afete ilgili derslerin ya farklı lisans dersleri içinde ya da seçmeli ders olarak yürütüldüğü söylenebilir. Bu ders çoğunlukla lisans programlarında teorik verilen bir eğitimidir. Bu çalışmada afete müdahale öz yeterlilik bilgisinin orta seviyede bulunması çalışmaya katılan öğrencilerin üçüncü ve dördüncü sınıfta olmaları ve lisans derslerini tamamlamış olup, afete ilgili dersi üçüncü sınıfta seçmeli olarak öğrencilerin bir kısmının almış olması şeklinde yorumlanabilir. Aynı zamanda çalışmada afete ilgili ders alma durumları ile AMÖYÖ ilişkisi incelendiğinde yerinde kurtarma ve psikolojik hemşirelik alt boyutlarının anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edildi. AMÖYÖ'nin ders saati ile ilişkisi sonucunda sadece yerinde kurtarma alt boyutunda anlamlı fark bulundu. Bu sonuçlara göre afete ilgili verilen teorik ve uygulamalı dersin saat olarak yetersiz olduğu söylenebilir. Hemşirelerin büyük çoğunluğunun lisans eğitimi aldığı ülkemizde müfredatta

afet hemşireliği eğitimlerine yer verilmesi ilk müdahale ve olumlu sonuçların alınması açısından önemlidir. Afet hemşireliği eğitimi, sadece afete hazırlık bilincini artırmakla kalmaz, aynı zamanda bilgi, beceri ve davranışları da geliştirir (Nazlı, Sipon ve Radzi, 2014). Buna göre hemşirelik eğitimcileri, hem hemşirelerin eğitim ihtiyaçlarının özelliklerini hem de afete hazırlıklı olmalarını iyi analiz ederek afet hemşireliği eğitimi vermelidir. Hemşirelerin afetlere karşı hazırlıklı olmaları simülasyonlar, seminerler ve çalıştaylar gibi eğitim faaliyetleri ile geliştirilebilir (Burgos, 2019).

Koca ve diğerleri (2020) tarafından ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin aldıkları puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Koca vd., 2020). Fakat bu çalışmada üçüncü ve dördüncü sınıf öğrenciler ile AMÖYÖ' nin karşılaştırılması sonucu ölçekten alınan puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Kısıtlılıklar

Araştırmanın sadece iki hemşirelik fakültesi öğrencilerini kapsaması ve elde edilen sonuçların öğrencilerin kendi beyanlarına dayanmasıdır.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Hemşirelik lisans öğrencilerinde afete müdahale öz-yeterlilik ölçeğinin ölçek puanı orta seviyede bulunmuştur. Afetle ilgili ders alma, dersin saati ve okulda afet planı olma durumu gibi etkileyen faktörlerle ilişkili çıkarken, sınıf, cinsiyet, afetle karşılaşma durumu, dersin türü gibi değişkenler ile ilişkisi saptanmamıştır.

Dünya genelinde artan afet sıklığı ve çeşitliliği göz önüne alındığında, afetle ilgili eğitim ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Afet durumlarına hazırlık ve müdahale ile ilgili mevcut ihtiyaçları karşılamak ve afet eğitimi ile ilgili müfredatlar oluşturmak için yeni eylem planlarına ihtiyaç vardır.

Afet hemşireliği ile ilgili içeriğin hemşirelik eğitiminde yeterince ele alınmaması nedeniyle sağlık çalışanları arasında önemli bir yeri olan hemşireler afet öncesi, sırası ve sonrasında etkin rol alamamaktadır. Afet hemşireleri, afet durumlarında sağlığın geliştirilmesi ve önlenmesinde önemli rol üstlenmektedir.

Hemşirelik öğrencilerinin de afete müdahale ve afete karşı hazır olma durumları eğitim dönemlerinde aldıkları dersler ve meslek hayatına başladıkları süreçteki hizmet içi eğitim programları, sertifika programları, kurslar ile şekillenmektedir. Literatürde hemşirelik lisans öğrencilerinin afete müdahale öz yeterliliğini inceleyen yeterli araştırma olmaması nedeniyle bu çalışmada öğrencilerin afet konusunda teorik ve uygulamalı eğitimlerinin önemi vurgulanmıştır. Ülkemizde ve dünya genelinde görülen afet çeşitliliği ve sayısı fazla olduğu dikkate alındığında hemşirelik eğitimi ders müfredatlarına afetlere yönelik derslerin zorunlu bir ders olarak eklenmesi, ders saatlerinin artırılması ve uygulamalı derslerin UMKE, AFAD gibi profesyonel kuruluşlar ile desteklenip tatbikatlarla pekiştirilmesi önerilebilir. Hemşirelik lisans öğrencileri ile tanımlayıcı tipte afete hazırlık ve müdahale yeterliliklerini araştıran daha büyük örneklerde çalışmaların yanı sıra nitel araştırmalar yapılarak öğrencilerin bu konudaki görüşleri de incelenmelidir. Aynı zamanda bu çalışma hemşirelik lisans öğrencilerine yönelik olmasına rağmen, ilgili tüm sağlık hizmetleri öğrencilerinin araştırıldığı ileri çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Bilgilendirme

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır. Araştırma ile ilgili herhangi bir proje ya da fon desteği alınmamıştır. Yazarların çalışmaya katkıları şu şekildedir; fikir/kavram AYK, HA; tasarım AYK, HA;

denetleme/danışmanlık HA; veri toplama ve işleme AYK; analiz ve yorum AYK, HA; kaynak taraması AYK, HA; makale yazımı AYK, HA; eleştirel düşünme ve değerlendirme AYK, HA. Araştırmaya başlamadan önce bu çalışma için bir üniversitenin Etik Kurulundan etik onay alınmıştır (Tarih:18/05/2021 Karar No:2021/375).

KAYNAKLAR

Adams, L. M., Canclini, S. B. ve Frable, P. J. (2015). "Skip the infection, get the injection": A case study in emergency preparedness education. *Nurse Education in Practice*, 15(1), 58-62.

Avcı, S., Kaplan, B. ve Ortabağ, T. (2020). Hemşirelik bölümündeki öğrencilerin afet konusundaki bilgi ve bilinç düzeyleri. *Resilience*, 4(1), 89-101.

Burgos, G. (2019). Congruence between nurses' caring behaviors and patients' perceptions of being cared for during disaster responses. *International Journal for Human Caring*, 23(1), 80-90.

Bülbül, E. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Durumlarının Değerlendirilmesi. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*, 1(2), 45-49.

Chapman, K. ve Arbon, P. (2008). Are nurses ready?: Disaster preparedness in the acute setting. *Australasian Emergency Nursing Journal*, 11(3), 135-144.

Cusack, L., Arbon, P. ve Ranse, J. (2010). What is the role of nursing students and schools of nursing during disaster? A discussion paper. *Collegian*, 17(4), 193-197.

Erdoğan, Ö. (2018). Afet Hemşireliği Eğitimi. *Türkiye Klinikleri Afet Eğitimi*, 115, 120.

Geale, S. K. ve Duffield, C. (2015). Nurses-

are we disaster ready?. *Australian Nursing and Midwifery Journal*, 23(1), 23.

Grimes, A., Sparke, V., Rouen, C. ve West, C. (2020). Preparedness and resilience of student nurses in Northern Queensland Australia for disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 48, 101585.

Henderson, A., Harrison, P., Rowe, J., Edwards, S., Barnes, M. ve Henderson, S. (2018). Students take the lead for learning in practice: A process for building self-efficacy into undergraduate nursing education. *Nurse education in practice*, 31, 14-19.

Hisar, K. M. ve Yurdakul, A. (2015). Bir üniversitenin hemşirelik öğrencilerinin afetlerde sağlık hizmetleri ile ilgili bilgilerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 54-65.

Huh, S. S. ve Kang, H. Y. (2019). Effects of an educational program on disaster nursing competency. *Public health nursing*, 36(1), 28-35.

Jonson, C. O., Pettersson, J., Rybing, J., Nilsson, H. ve Prytz, E. (2017). Short simulation exercises to improve emergency department nurses' self-efficacy for initial disaster management: Controlled before and after study. *Nurse education today*, 55, 20-25.

Koca, B., Çağan, Ö. ve Aysun, T. Ü. R. E. (2020). Validity and reliability study of the Turkish version of the Disaster Response Self-Efficacy Scale in undergraduate nursing students. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 515-521.

Labrague, L. J., Yboa, B. C., McEnroe-Petite, D. M., Loblino, L. R. ve Brennan, M. G. B. (2016). Disaster preparedness in Philippine nurses. *Journal of nursing scholarship*, 48(1), 98-105.

- Labrague, L. J., Hammad, K., Gloe, D. S., McEnroe-Petitte, D. M., Fronda, D. C., Obeidat, A. A., ... Mirafuentes, E. C. (2018). Disaster preparedness among nurses: a systematic review of literature. *International nursing review*, 65(1), 41-53.
- Li, H. Y., Bi, R. X. ve Zhong, Q. L. (2017). The development and psychometric testing of a Disaster Response Self-Efficacy Scale among undergraduate nursing students. *Nurse education today*, 59, 16-20.
- Nazli, N. N. N. N., Sipon, S. ve Radzi, H. M. (2014). Analysis of training needs in disaster preparedness. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 140, 576-580.
- Rauch, K.D.(2013). Nursing in Disasters UCSF, Siemon, M., Hackwith, J., ve Monson, K. (2019). Development of a disaster nursing competencies assessment instrument for baccalaureate nursing education. *Journal of Nursing Education*, 58(4), 229-233.
- Sonneborn, O., Miller, C., Head, L. ve Cross, R. (2018). Disaster education and preparedness in the acute care setting: A cross sectional survey of operating theatre nurse's disaster knowledge and education. *Nurse education today*, 65, 23-29.
- Tas, F., Cakir, M. ve Kadioglu, S. (2020). Identification of the preparedness level of nurses for disasters in Turkey: A university hospital example. *International journal of disaster risk reduction*, 44, 101441.
- The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (2020). World Disasters Report; (Accessed: 15th February 2022) [https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-5/20201116_World Disasters_Full.pdf](https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-5/20201116_World%20Disasters_Full.pdf)
- Tzeng, W. C., Feng, H. P., Cheng, W. T., Lin, C. H., Chiang, L. C., Pai, L. ve Lee, C. L. (2016). Readiness of hospital nurses for disaster responses in Taiwan: A cross-sectional study. *Nurse education today*, 47, 37-42.
- Usher, K. ve Mayner, L. (2011). Disaster nursing: A descriptive survey of Australian undergraduate nursing curricula. *Australasian Emergency Nursing Journal*, 14(2), 75-80.
- Wang, J., Li, C., Zou, S., Chen, H., Xiang, J., Hu, Y., ... Tan, Y. (2020). Psychometric evaluation of undergraduate student nurses' learning perceived needs in disaster nursing: Two cross-sectional studies. *Nurse education today*, 84, 104208.
- World Health Organization. (2009). ICN framework of disaster nursing competencies. *The Southeast Asian Journal of Tropical Medicine and Public Health* ;40:57-70.
- Yamamoto, A. (2013). Development of disaster nursing in Japan, and trends of disaster nursing in the world. *Japan Journal of Nursing Science*, 10(2), 162-169.